

Voortgangsrapportage
Plan van Aanpak Welzijn

in de

sector Paardenhouderij

in 2010

Inhoudsopgave

INLEIDING	3
HUISVESTING.....	4
ALGEMEEN	4
ONTWIKKELING WELZIJNSMONITOR	4
OVERIGE CONCRETE ACTIES.....	4
VOEDING	6
ALGEMEEN	6
VASTLEGGING IN REGLEMENTEN	6
CONCRETE ACTIES.....	6
TRAINING EN HULPMIDDELEN	7
ALGEMEEN	7
ONGEORLOOFDE MIDDELEN.....	7
OPLEIDINGEN EN RUITERS.....	7
OVERIGE CONCRETE ACTIES.....	8
TRANSPORT	11
ALGEMEEN	11
PAARDENMARKTEN	11
OVERIGE CONCRETE ACTIES.....	11
FOKKERIJ.....	12
ALGEMEEN	12
COUPEREN VAN STAARTEN.....	12
ERKENNING STAMBOEKEN	12
ERFELIJKE GEBREKEN	12
OVERIGE CONCRETE ACTIES.....	12
PARAVETERINAIRE EN COMPLEMENTAIRE BEROEPEN	13
ALGEMEEN	13
CONCRETE ACTIES.....	13

Inleiding

Begin 2009 heeft de Sectorraad Paarden (SRP) het Plan van Aanpak Welzijn in de sector Paardenhouderij gepresenteerd. Jaarlijks wordt de voortgang van de acties gerapporteerd. Per hoofdstuk wordt beschreven welke zaken uit het plan van aanpak concreet zijn uitgevoerd in 2010.

Het overzicht van publicaties over welzijn, bijeenkomsten in het kader van welzijn, data, locaties en organisatoren is vastgelegd in de documentatiemap paardenwelzijn 2010 in de bijlage.

Huisvesting

Algemeen

De huisvesting van paarden kent vele aspecten. De mate van welzijn ten aanzien van de huisvesting wordt beïnvloed door de samenhang van de volgende omgevingsfactoren: mogelijkheden voor sociaal contact, licht- en luchtkwaliteit, boxafmetingen in relatie tot de mogelijkheden voor beweging buiten de box, stalmanagement. Het streefbeeld is te komen tot huisvesting waarbij recht wordt gedaan aan een goede samenhang tussen de behoefte aan sociale contacten, lichaamsbeweging, het natuurlijke eetgedrag en voorkomen van lichamelijke of mentale ongemakken.

Ontwikkeling welzijnsmonitor

In 2009 hebben KNHS, FNHO, LTO en het ministerie van EL&I in samenwerking met de dierenbescherming en de Universiteit Utrecht, aan Wageningen Universiteit (WUR-Livestock Research) de opdracht gegeven om een welzijnsmonitor voor de paardenhouderij te ontwikkelen. De welzijnsmonitor wordt ontwikkeld om aan de hand van waarnemingen (het meten van objectieve omgevings- en dierkenmerken) het welzijnsniveau vast te stellen en gericht advies te geven voor maatregelen die leiden tot een verdere verbetering van het welzijn van paarden. In eerste instantie wordt de monitor ontwikkeld voor bedrijfsmatig gehouden paarden.

In het kader van dit onderzoek zijn 150 bedrijven bezocht en zijn van 3.000 paarden gegevens verzameld over hun leeftijd, ras, geslacht en gebruik, huisvesting, voeding, gezondheid en gedrag en hun onderlinge correlaties.

In samenwerking met de sector wordt de vertaalslag gemaakt naar de betekenis van de uitkomsten ten aanzien van het welzijn van het paard. In de volgende fase wordt door het ministerie van EL&I en de sectorpartners gewerkt aan de doorontwikkeling van een tot in de praktijk bruikbare monitor, voor alle paardenhouders.

De SRP streeft er samen met EL&I naar om ook de paardenhouderij op te nemen in het vervolgtraject van het Europese project "Welfare Quality".

Overige concrete acties

- De sector heeft bij de gemeenten continu aandacht gevraagd voor toepassing van de Herziane Handreiking Ruimtelijke Ordening (februari 2009). In deze handreiking staan onder meer de voorwaarden waaronder gemeenten kunnen meewerken aan het realiseren van een schuilgelegenheid. De LTO beleidsmedewerkers en portefeuillehouders ruimtelijke ordening vragen in het reguliere overleg met gemeenten speciaal aandacht om de Handreiking te implementeren in hun beleid. Wijziging van bestemmingsplannen of een knelsituatie zijn vaak aanleiding om de implementatie van de Handreiking te agenderen.
- LTO, FNRS en KNHS hebben voorlichtingsavonden georganiseerd, waarvoor paardenhouders en beleidsmakers werden uitgenodigd om kennis te nemen van de ontwikkelingen op het gebied van stallenbouw en welzijnsaspecten.
- De sector vindt het onwenselijk dat prikkeldraad nog voorkomt als afrastering van paardenweiden. Op 21 april 2009 is in de Tweede kamer een motie aangenomen over het uitfaseren van prikkeldraad als omheining van

paardenweiden. Dat betekent dat er een inspanningsverplichting ligt voor de overheid en voor de SRP. De overheid heeft op zich genomen om de terreinbeherende organisaties te wijzen op hun verantwoordelijkheid met betrekking tot het welzijn van paarden en het vrij houden van pijn en verwonding in de wei (een van de vijf vrijheden van het dier volgens Brambell). De bij de SRP aangesloten partijen hebben in hun eigen ledenbijeenkomsten en via hun ledenbladen en websites gesproken over de risico's van prikkeldraad en aangegeven dat gebruik van prikkeldraad niet langer wenselijk is. Leden zijn geïnformeerd over alternatieve afrasteringen. De discussie over de uitfasering van prikkeldraad en het gebruik van andere afrasteringen is een actueel onderwerp in de hippische vakbladen en wordt gevoed door partijen, aangesloten bij de SRP.

- De FNRS en KNHS nemen aanwezigheid van prikkeldraad per 1 januari 2013 op in het keuringsprotocol van het Veiligheidscertificaat via de Stichting Veilig Paardrijden. Bedrijven waar na 1 januari 2013 nog prikkeldraad omheining aanwezig is, kunnen geen veiligheidscertificaat meer krijgen. Er zijn op dit moment ruim 950 certificaathouders.
- De aanwezige kennis op het gebied van huisvesting is beschikbaar via het Nederlands Hippische Kenniscentrum (NHK). De sector heeft input geleverd. Hierbij is gekozen voor het integreren van kennis over huisvesting in diverse hippische opleidingen.

Voeding

Algemeen

Goede voeding betekent onder andere een goed samengesteld rantsoen en een adequate voerfrequentie. In elke sector is het voermanagement van wezenlijk belang voor de gezondheid, welzijn en prestatievermogen van de dieren.

Specifiek voor paarden houdt dit in dat er gekeken wordt naar het natuurlijk eetgedrag van paarden, een goede afstemming van de voeding op voedingsbehoefte die past bij het gebruik van het paard en voorkomen dat de gebruikte voedingsmiddelen een nadelige invloed hebben op de gezondheid van het paard.

Vastlegging in reglementen

De sector heeft er bij de verschillende organisaties op aangedrongen om het verschaffen van voldoende drinkwater en ruwvoer op te nemen in reglementen bij de organisatie van wedstrijden, evenementen en in het stalmanagement op de (professionele) accommodaties.

De KNHS heeft in haar wedstrijdreglementen vastgelegd dat er op wedstrijden, water aanwezig moet zijn om paarden te laten drinken.

In het protocol paardenmarkten¹ is opgenomen dat voldoende vers drinkwater en ruwvoer van voldoende kwaliteit beschikbaar moet zijn op een paardenmarkt. Daarnaast staat in het protocol dat de paarden de gelegenheid moeten hebben regelmatig te drinken en te eten.

Concrete acties

- De sector hecht veel waarde aan kennisverspreiding op het gebied van juiste voeding voor het paard. Het Nederlands Hippisch Kenniscentrum (NHK) speelt een rol in het verschaffen van onderbouwde en toegankelijke informatie over dit onderwerp, zodat elke paardenhouder de mogelijkheid heeft op de hoogte te zijn van wat juiste voeding inhoudt.
- De KNHS heeft het boek *PaardenWelzijn* met een bijbehorende cursus ontwikkeld. In het boek en de cursus worden praktische handvatten behandeld over het voeren. In 2010 hebben KNHS verenigingen, FNRS en LTO bedrijven een groot aantal cursussen georganiseerd.
- De bestrijding van Jacobskruiskruid is in 2010 door LTO en de KNHS regioconsulenten besproken met gemeenten, provincies, waterschappen en Rijkswaterstaat. Jacobskruiskruid is een inheemse plant. Een regeling die er toe leidt de plant uit te roeien is derhalve niet mogelijk. Leden van de in de SRP samenwerkende partijen worden voorgelicht over de risico's van Jacobskruiskruid en hun eigen verantwoordelijkheid met betrekking tot de eigen weiden.

¹Protocol paardenmarkten opgesteld door de KNMvD(GGP), SRP en DB

Training en hulpmiddelen

Algemeen

Trainingsmethoden en het gebruik van hulpmiddelen is een onderwerp dat voortdurend kritische gevolgd wordt in de sector. Tijdens bijeenkomsten voor trainers en ruiters, op nationaal en internationaal niveau, worden de nieuwste inzichten op het gebied van leerstrategieën bij paarden, aanpassing van trainingsmethoden en de effectiviteit en fysieke en mentale invloed van het gebruik van hulpmiddelen op paarden besproken en wordt kennis daarover uitgewisseld. Het KNHS Trainersseminar, en het Global Dressage Forum in Hooge Mierde, cursussen, instructiebijeenkomsten en bij- en nascholingen voor juryleden, officials, instructeurs en ruiters/menners, zijn daar goede voorbeelden van. De sector constateert dat deze bijeenkomsten leiden tot een bredere bewustwording van de wijze waarop paarden getraind worden in de volle breedte van de hippische sector.

Ongeoorloofde middelen

De sector vindt het noodzakelijk dat er meer controle wordt uitgevoerd op de naleving van reglementen ten aanzien van het gebruik van ongeoorloofde middelen. De sector investeert jaarlijks 210.000 euro om antidoping controles uit te voeren .

Ook in 2010 werd er onderzoek verricht naar het gebruik van ongeoorloofde middelen in geval van een ernstig gewond of overleden paard tijdens KNHS wedstrijden.

Op internationaal niveau (FEI) is in 2010 het beleid ten aanzien van antidoping en gecontroleerde medicatie opnieuw geformuleerd en gereguleerd.

Opleidingen en ruiters

De sector besteedt aandacht aan het uitdragen van kennis over het wezen van het paard, het karakter, achtergrond en de manier van omgaan met het paard.

Dat heeft voor 2010 geleid tot de afronding van het project 'Match or Mismatch'². Het onderzoek heeft laten zien dat praktijkdeskundigen, mits vooraf overeenstemming is over de te scoren onderdelen, goed in staat zijn om op een betrouwbare manier signalen die duiden op een mogelijke match of mismatch van paard en ruiter op te pikken en in overeenstemming met andere factoren te interpreteren.

De KNHS en FNRS hebben in 2010 een methode ontwikkeld om nieuwe ruiters en menners kennis te laten maken met de paardensport. De ruiters leren hoe ze verantwoord kunnen sporten met hun paard.³ De ruiter wordt opgeleid vanaf de eerste kennismaking met het paard tot aan het moment dat hij of zij voorzien van een solide basis, eventueel de overstap kan maken naar de sport. Gebruikers die voor het eerst in aanraking komen met paarden en pony's worden door de aangeboden opleidingstrajecten bewust gemaakt van juiste omgangsvormen met paarden en de behoeften van paarden. Dit levert een directe bijdrage aan kennis van en bewustwording over welzijn bij een nieuwe generatie paardenhouders/-eigenaren.

² www.ontwikkelcentrum.nl/matchmismatch

³ Leer paardrijden met plezier

De KNHS heeft in alle opleidingen voor officials, instructeurs en juryleden het onderwerp paardenwelzijn en horsemanship opgenomen in het opleidingsprotocol.

De KNHS en FNRS hebben in 2010 gezamenlijk een leerproject ontwikkeld voor de hoogste klassen van het basisonderwijs onder de titel Paard&Leren. Dit is een spel dat scholen kunnen opnemen in hun lesprogramma waarbij de leerlingen (aansluitend bij de leerdoelen voor deze leeftijdsgroepen) spelenderwijs meer leren over paarden: hun gedrag, de verzorging, het omgaan met paarden.

Door de sector, met name door KNHS en de professionele paardenhouders, zijn in 2010 verschillende cursussen aangeboden op het gebied van: veterinaire paardenkennis, spierproblemen bij paarden, internetcursussen over welzijn⁴ en instructiebijeenkomsten en clinics over mennen, zadelmak maken, exterieur en training.

Overige concrete acties

- In 2010 is het onderzoek afgerond naar de carrière van paarden en de factoren die de lengte van de carrière beïnvloeden. De resultaten geven een eerste inzicht in oorzaken van eerdere uitval van sportpaarden. Het resultaat is gepubliceerd in *PaardenSport*, het ledenblad van de KNHS en in de hippische vakbladen. Vervolgonderzoek naar meer details van veterinaire en trainingsaspecten wordt uitgevoerd.
- De KNHS heeft in 2010 haar reglementen aangepast ten aanzien van het gebruik van hulpmiddelen, zodat welzijnsaspecten geborgd zijn. Bijvoorbeeld: Het is niet meer verplicht om vanaf de klasse M sporen te dragen. Bitloos rijden is ingevoerd bij de KNHS, juryleden zijn getraind en er zijn een aantal wedstrijden voor bitloos rijden georganiseerd.
- In 2010 werd het KIGO project "Veiligheid Mens en Paard"⁵ afgerond. Daarmee is praktische informatie beschikbaar gekomen voor onderwijs, burgers, ondernemers en paardenliefhebbers over veiligheid in relatie tot mens en paard. Dit biedt goede analysemogelijkheden van omgeving en gedragingen waarmee ongelukken en verwondingen kunnen worden voorkomen.
- In de reglementen van de KNHS zijn in 2010 een aantal concrete aanpassingen gedaan:
 - Verplichte promotie naar een hogere wedstrijdklasse is afgeschaft;
 - De leeftijdsgrens voor deelname van menpaarden aan wedstrijden is verhoogd naar 4 jaar en voor de klasse Z en ZZ naar minimaal 5 jaar;
 - Menpaarden moeten hun staart kunnen bewegen. Dus alleen de verlengde culeron (onderdeel van het tuig bij mennen) is toegestaan;
 - Voltigepaarden worden voorafgaand aan de wedstrijd gekeurd op gezondheid en ontspanning;
 - Naast een diepgaande opleiding hebben de officials de opdracht gekregen om intensiever te controleren en daarvan adequaat verslag te doen. Dit heeft geleid tot een significante toename van het aantal rapportages. De controles betreffen aspecten als gebruik van hulpmiddelen, harnachement, gedrag van de sporter ten opzichte van paard, juryleden, officials, medesporters en

⁴ www.abouthorses.tv

⁵ www.veiligheidmensenpaard.nl

dergelijke. Kortom alle aspecten die in de gedetailleerde KNHS reglementering staat omschreven;

- Trainingsmethode hyperflexie/rollkür is gedefinieerd en verboden. De LDR-techniek (laag, diep, rond) is gedefinieerd en toegestaan. Tijdens FEI (Fédération Equestre Internationale) wedstrijden houden stewards verscherpt toezicht op het correct toepassen van de LDR-techniek;
- Het beleid ten aanzien van antidoping en gecontroleerde medicatie is opnieuw geformuleerd en gereguleerd.

Transport

Algemeen

In de EU transportverordening zijn basisregels voor het transport van dieren op Europees niveau vastgelegd. Nederland heeft de transportverordening verankerd in de eigen wet- en regelgeving. Een beroepsvervoerder moeten beschikken over vervoersdocumenten en transportvergunningen. De sector vindt het van groot belang dat het transport van de paarden op een goede en verantwoordelijke manier gebeurt.

Paardenmarkten

In 2010 heeft de SRP samen met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD), Groep Geneeskunde Paard (GGP) en de Dierenbescherming een protocol Welzijn op Paardenmarkten geformuleerd. De SRP en de GGP willen in 2011 het protocol paardenmarkten in samenspraak met de organisatoren van drie grote paardenmarkten in de praktijk brengen. Enkele zaken uit het protocol zijn: een controle door een dierenarts bij aanvoer, paarden met gecoupeerde staarten worden niet toegelaten en de paarden staan op een geschikte ondergrond.

Overige concrete acties

- In het wedstrijdreglement van de KNHS is bepaald dat als een paard op een evenement langer dan 4 uur verblijft, de organisatie moet voorzien in een bodembedekking om te kunnen urineren en mesten;
- De SRP pleit voor een periodieke controle op trailers en heeft afgelopen jaar via het NHK en publicaties paardenhouders gewezen op hun eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van veilig transport.

Fokkerij

Algemeen

De fokkerij in Nederland staat internationaal bekend om zijn goede prestaties, hoge gezondheid en duurzaamheid. De stamboeken zijn grotendeels georganiseerd onder de Koepel Fokkerij. Zij houden zich op het gebied van welzijn bezig met het ontwikkelen van nieuwe initiatieven om fokken met gezonde en mentaal evenwichtige ouderdieren te stimuleren en ongezonde dieren uit te sluiten of te beperken.

Couperen van staarten

De SRP is van mening dat de paardenhouders en de sport- en fokkerijorganisaties niet alleen het Ingrepenbesluit moeten naleven maar ook moeten handelen in de geest van dit besluit. De KNHS heeft in haar reglementen opgenomen dat paarden met gecoupeerde staarten niet mogen deelnemen aan KNHS wedstrijden. De sector werkt eraan om deze regeling voor alle evenementen vast te leggen.

Erkenning stamboeken

De Koepel Fokkerij wil in de ETP-regelgeving (Commissie Toezicht en Erkenning Paardenfokkerij) op laten nemen dat stamboeken verplicht zijn om welzijnsbeleid vast te leggen in een reglement, alvorens voor erkenning in aanmerking te komen.

De huidige stamboeken hebben hun welzijnsnota verwerkt in hun reglementen. Dat betekent dat er afspraken gemaakt zijn over inteelt problematiek, aanlegtesten op minimum leeftijd van drie/vier jaar en controle op erfelijke afwijkingen. Bovendien worden er adviezen gegeven voor wat betreft spenen in koppels en opfok in groepen. Enkele stamboeken vragen bij opname in het stamboek controle op röntgenfoto's voor hengsten en merries, waardoor selectie op basis van erfelijke gebreken kan plaatsvinden.

Erfelijke gebreken

In 2010 heeft de Koepel Fokkerij deelgenomen aan een onderzoek naar de slokdarmproblematiek en de problematiek rondom dwergveulens en waterhoofden bij het Friese Paard. Het Groninger stamboek participeert in dit onderzoek dat uitgevoerd wordt door de Faculteit voor Diergeneeskunde Utrecht. De Koepel Fokkerij financiert onderzoek naar staart- en maneneczeem wat wordt uitgevoerd door de WUR.

Het KWPN heeft structureel onderzoek ingevoerd bij nakomelingen naar osteochondrose van KWPN hengsten. Samen met Universiteit Utrecht, Wageningen Universiteit en Universiteit Dublin is fundamenteel onderzoek gestart naar de genetische oorzaken van osteochondrose. Het onderzoek loopt nog en biedt wellicht aanknopingspunten voor vermindering van deze aandoening in de paardenpopulatie.

Overige concrete acties

- Het KWPN is begonnen met het meetbaar maken van karaktereigenschappen. KWPN-inspecteurs hebben in samenwerking met WUR Lifestock Research bekeken welke karakterkenmerken relevant zijn voor sportpaarden in het kader van het fokdoel en hoe deze kenmerken kwalitatief te scoren zijn. Hieruit is een scoreformulier opgesteld met een voorlopige eerste lijst met kenmerken. Inmiddels is het karakteronderzoek geïmplementeerd in de aanlegtesten voor hengsten en merries.

Paraveterinaire en complementaire beroepen

Algemeen

De naam van paraveterinaire en complementaire beroepen is niet beschermd. In principe zou iedereen zich hoefsmid kunnen noemen. Er is geen wettelijk erkend certificeringssysteem. Deze beroepsgroep wordt door paardenhouders ingeschakeld om handelingen aan het paard te verrichten. Het is belangrijks dat deze handelingen correct worden uitgevoerd. Daarom pleit de SRP voor certificering.

Concrete acties

- In 2010 is overleg gevoerd met de verschillende beroepsgroepen wat ertoe heeft geleid dat per 1 januari 2011 de volgende partijen zich hebben aangesloten bij de Federatie Nederlandse Hippische Ondernemers (FNHO):
 - Nederlandse Vereniging voor Gebitsverzorgers bij het Paard
 - Nederlandse Vereniging voor Fysiotherapie bij Dieren (onderdeel paard)
 - Nederlandse Vereniging van Hoefsmeden
 - Groep Geneeskunde Paard (GGP)Met de aansluiting bij de FNHO en dus de SRP is een begin gemaakt met het oppakken van een eigen kwaliteitssysteem per beroepsgroep.
- Het NHK heeft overleg met de Vereniging van hoefsmeden, de Vereniging van gebitsverzorgers, gedragstherapeuten en natuurlijk bekappers om te kijken hoe de certificering in deze beroepsgroepen vorm kan krijgen. Het NHK onderzoekt hiernaast de mogelijkheid om tot een sectorbrede certificering te komen. Hierin vervult het NHK een sturende rol.